

A FORMÁLÓDÓ EURÓPA-TUDAT FOLYÓIRATA

A Lettre Internationale-ról

A gondolatok szabad áramlása előtt kaput táró, megújuló hazai kultúrpolitika jóvoltából – igaz, szerényen meghúzódva – de immár jelen van a magyar sajtótermékek piacán a Párizsban, Berlinben, Rómában, Madridban szerkesztett francia, német, olasz, spanyol nyelven kiadott negyedévi folyóirat, a Lettre Internationale, a Lettre International, a Lettera Internazionale, a Letra Internacional.*

Sok évszázados az európai összetartozás gondolata, az a felismerés, hogy a nemzeti különbözőségek ellenére is összeköt bennünket a nagyszerű tettekkel és szegényteljes, véres tragédiákkal terhes közös múlt, közös mitológia, és amire valóban büszkék lehetünk, közös szellemi örökségünk. Az utóbbi évtizedekben az európai népek összetartozásának, egymásra utaltságának az eszméje olyannyira felerősödött, hogy eredményeképpen néhány éven belül meg is alakul egy nemzetek feletti államszövetség, amely Európa országainak többségét egyesíti. Az európai egységnek a gondolatát kívánja szolgálni a négy „Lettre” is, mint azt szerkesztői az induló folyóiratok vezércikkeiben ki is fejtik, és mint azt a megjelenő számok azóta is tanúsítják. A francia változat volt az első, 1984 nyarán indult útjára, és immár huszadik számánál tart. Néhány éves késéssel követte a többi, a négy közül az utolsó, a német Lettre International 1988 nyarán született. A változatok sem tartalmukban, sem külalakjukban nem teljesen azonosak – inkább csak hasonlítanak egymásra. A szerkesztői koncepció egységét a lapalapító Antonin J. Liehm biztosítja, aki mind a négy lap impresszumát jegyzi, egy másik: francia, illetve német, spanyol, olasz szerkesztővel – a változatok nemzeti jellegének őreivel.

A Párizsban élő cseh kritikus és esztéta Antonin Liehm személyére többen emlékezhetnek idehaza. Vagy húsz éve a Magyar Írók Szövetségében találkozhattunk vele, amikor a prágai tavasz küldötteként, az önmaga megújulására törekvő cseh és szlovák szocializmus új reményeket tápláló friss híreit hozta el hozzánk.

Az ő szerkesztői személyéből is következik, hogy a folyóirat számára az Európa fogalom nem korlátozódik a Közös Piac országaira – mint azt újabban oly gyakran tapasztaljuk –, hanem valóban átfogja az egész földrészt az Atlanti-óceántól az Urálig, s magyarázza azt a kitüntetett figyelmet is, amelyet a lap a közép-európai térség problémáinak szentel. Számunkra különösen örvendetes, hogy a lap hasábjain a német, cseh, lengyel, román szerzők (Hans Magnus Enzensberger, Jürgen Fuchs, Zbigniew Herbert, Ivan Klima, Milan Kundera, Jan Kott, Sławomir Mrożek, Marin Sorescu és mások) művei mellett magyar írók, költők, tudósok alkotásaival is sűrűn találkozhatunk, például Esterházy Péter elmélkedéseivel, Heller Ágnes és Fehér Ferenc filozófiai, illetve irodalmi tanulmányaival, Hankiss Elemér esszéjével, Weöres Sándor verseivel, Kolozsvári Grandpierre Emil novellájával, Mészöly Miklós reflexióival vagy éppen egy Csontváry-kép reprodukciójával. De folytatható e névsor Csoóri Sándorral, Csúrka Istvánnal, **Eörsi Istvánnal**, Konrád Györggyel.

A folyóirat szerkesztői természetesen más kis népek hangjára is odafigyelnek, a megszólaltak sorából nem hiányoznak a holland, skandináv, görög, portugál szerzők nevei, vagy éppen az olyan ismert svájciak, mint Dürrenmatt vagy Max Frisch. Magától

* A száz nagyalakú oldalon megjelenő lapot a magyar Kultúra Külkereskedelmi Vállalat forintért terjeszti előfizetőknek, és hamarosan a Téka néhány budapesti és vidéki könyvesboltjában is kapható lesz.

értetődően kitüntetett helyet kapnak a folyóiratban az európai nagy népek világhírű alkotói, Italo Calvinótól Peter Brookig és Michel Tournier-ig.

A lap hangsúlyozott európaisága azonban nem jelent öncélú Európa-kultuszt, bezárkózást a kontinens határai közé. A szerkesztés nézete szerint Európa csak önmagát szegényíteni, ha elzárkózna más földrészek kultúrája elől. E megfontolást követve – a „Lettre” címében is jelzett *internacionalizmus* szellemében – a folyóirat bő teret szentel nem kifejezetten európai témáknak is, mint például: az értelmiség és a történelem viszonya, a palesztin–izraeli konfliktus, az AIDS és a szexualitás, korunk polgárának identitásválsága – égető kérdések, amelyek előtt lelkiismerettel bíró, gondolkodó ember nem hunyhat szemet, bárhol lakjon is e földön. Válaszokat keresve Liehm és társai bátran élnek azzal a lehetőséggel, hogy megszólaltassák a legjelentősebb észak- és dél-amerikai szerzőket is Philip Rothtól Susan Sontagig, illetve García Márqueztól Octavio Pazig. Ha a vita úgy kívánja, a szerkesztők arab, japán, kínai tudósokat, írókat is felkérik nézeteik kifejtésére.

A Nagyvilágból is jól ismert nevek azonban ne tévesszenek meg, a „Lettre” nem kimondottan irodalmi lap. A folyóirat szemhatára a szellem egész birodalmát átfogja, az irodalom mezsgyéit átlépve a szerkesztés érdeklődési köre kiterjed a politika, filozófia, a humán tudományok, a művészetek minden ágára a képzőművészettől a filmig és zenéig. Az íróktól is főként tanulmányokat, esszéket közöl. Az elbeszélések, versek, valamint a fotók és grafikák inkább csak illusztrálják, színesítik a lapot. De amit Liehm és társai a világirodalmi ajánlatból közlésre választanak, az rendszerint jelentős munka. A versrovatban többek között Anna Ahmatova, Joseph Brodsky, Czesław Miłosz, Hans Magnus Enzensberger, John Updike költeményeit olvashatjuk, de bemutatta a lap Friedrich Dürrenmatt legújabb, lengyelországi események hatására írt komédiáját, az *Achterloot* is, s a fontosabb szépírói közlések sorában említhetjük Sławomir Mrożek kis szatírát, korunk irodalmának sajátos gyöngyszemeit, a *Feljelentő leveleket*.

A folyóirat különböző nézetek fóruma kíván lenni. Ezt jelzi az a szerkesztői gyakorlat is, hogy egy-egy fontosabb témát több oldalról, különféle származású és beállítottságú szerzők írásainak csokorba gyűjtött közlésével próbálnak megvilágítani. A regény és a politika összefüggéseiről például az 1988-as őszi számban a fekete Dikobe Wa Mogale bebörtönzött dél-afrikai költő versét, Mészöly Miklós esszéjét, Nadine Gordimer elbeszélését, az amerikai Irvin Howe és az ugyancsak Amerikában élő Fehér Ferenc tanulmányait olvashatjuk. Az európai kultúra ősi mítoszainak történelmi változásairól, sorsáról szól Iorgos Cheimonas görög író, Pierre Vidal-Naquet francia tudós, az amerikai esszéíró I. F. Stone tanulmánya és José Saramago portugál író elbeszélése.

A lap fórum jellege azonban nem zárja ki, hogy a folyóiratnak ne lenne határozott világnézeti arculata. A lap szerkesztői a demokrácia, a humanizmus, az individualizmus eszméit vállalják, amelynek jelszavaival ma a gondolkodók, írástudók széles táborát sorakoztathatják fel maguk mögé. Ugyanakkor szemben állnak mindenféle zsarnoksággal, régi és új diktatúrákkal, nacionalista provincializmussal, sovinizmussal, fundamentalista vallási fanatizmussal, neokonzervatív bigottsággal – mindennel, ami ember- és értelemellenes. A nyelvi nehézségek miatt a négy „Lettre” már eleve csak kevesek olvasmánya lehet Magyarországon. E kevesek között is hányan vagyunk, akiknek napjaink hajszájában, a rázúduló információs áradatban energiája és ideje marad arra, hogy folyamatosan kézbe vegyen egy többnyire magvas tanulmányokat, esszéket tartalmazó külföldi folyóiratot? Erről az „útikalauzról” mégsem mondhatunk le, ha nem akarunk megrekedni a magunk kicsinyes provincializmusában, ha tájékozódni kívánunk az európai szellem világában, ahol a magunk helyét is keressük, ha a magunk nemzeti sorskérdéseit nemzetközi összefüggéseiben is látni, érteni szeretnénk.

MIHÁLYI GÁBOR